

Část 2

Heřmanovy Sejfy – Rudník

Janovice, Bolkov

Fotopříloha Rudnických novin o historii obce Rudník

Bolkov

Pod názvem Bolkov bývá dnes vnímáno celé údolí Bolkovského potoka od rudnického pivovaru výše. Ve skutečnosti však Bolkov začíná až nad Trejbalovou boudou (Rudník, č. p. 214) – dnes katastrálně a v minulosti i správně, to když byl od roku 1850 samostatnou obcí Polkendorf. Větší část jeho historie je ovšem úzce spjata s Heřmanovými Sejfy / Rudníkem – inu společné údolí, společné dějiny. Ačkoli je Bolkov poprvé písemně zmíněn až k roku 1515, základ osídlení tu, stejně jako v případě Sejfů, šel v ruku v ruce se středověkou hornickou činností. Ostatně – mohutné terénní rýhy a propadliny někdejších šachet po těžbě zlata, stříbra a železných rud jsou dodnes v obci i jejím okolí nepřehlédnutelné. Hornickou minulost připomíná dle pověstí i sám název obce. Jedna jej odvozuje od hluku z místních kutišť (Polterdorf – Polkendorf) a druhá od trámů, nutných k jejich provozování (Balken, v dialektu Bolken – Polkendorf).

Po útlumu kutání nerostů naplno převážil zemědělsko-řemeslný charakter obce. Roku 1921 měl Bolkov 63 domů s 234 obyvateli, všichni byli německé národnosti. Oficiálně byly součástí Bolkova dvě samoty: Zlatá Vyhlička a Smrčina (dnes Čistický Bolkov), neoficiálně pak ještě poněkud stranou položené Schöpsovy boudy. Po válce byl Bolkov kompletně vysídlen a dosídlovací proces se vzhledem k odlehlosti místa nezdařil. Počátkem 50. let se stal Bolkov částí obce Rudník a pro budoucnost jej, byť v okleštěné podobě, zachránili chalupáři.

Janovice

Už na první pohled jsou Janovice jaksi zvláštní osadou. Na rozdíl od typických horských údolních vsí jsou zdejší domky bok po boku sešikované v řadách do půdorysu čtyřúhelníku, a navíc umístěné na náhorní planině – mezi Rudníkem a Javorníkem. Svě podobě i jménu vděčí zakladateli – Johannu Franzi Theerovi von Silberstein, který roku 1794 rozparceloval své pozemky na zprvu 13 stejných dílů (velkých tak akorát pro užití 1–2 krav) a osadil je tkalci. On sám byl totiž úspěšným obchodníkem s plátnem, což mu vyneslo šlechtický titul a vlastnictví panství Vlčice – Heřmanovy Sejfy. Výraz vděku vystihuje i sám původní název obce – Johannesgunst/Janova přízeň. V roce 1835 už měly Janovice 20 domů se 113 obyvateli, o 50 let později 35 domů. Do roku 1850 byly samostatnou obcí, poté osadou obce Heřmanovy Sejfy.

Po útlumu domácího tkalcovství se většina obyvatel, vedle vlastního menšího hospodářství, živila prací v okolních továrnách (zejména textilkách v Sejfech a Terezíně, špulkárně a pivovaru nebo slévárně v Leopoldově). Mnoho mužů našlo v druhé půli 19. století práci v místních dolech, kde byla dobývána měď pro výše zmíněnou slévárnu. Těžilo se zde ale již od 14. století – zlato a snad i stříbro. Nejstarší kapitoly místního dolování dokládají sejpy po rýžování zlata u potoka protékajícího Dlouhým lesem. Všechny etapy těžby, včetně geologického průzkumu z 50. let, se výrazně propásaly do krajiny, která je v okolních lesích doslova prošípana zavalenými šachticemi a terénními rýhami.

Dnes tvoří Janovice 12 trvale obydlených domů a 19 rekreačních objektů, a ačkoli jejich tvář změnil zánik některých původních chalup a vznik novostaveb, celkový počet domů se drží zhruba na stejné úrovni jako v roce 1930, kdy měly Janovice 34 domů. Jen počet stálých obyvatel už zřejmě nikdy nedosáhne tehdejších 145.

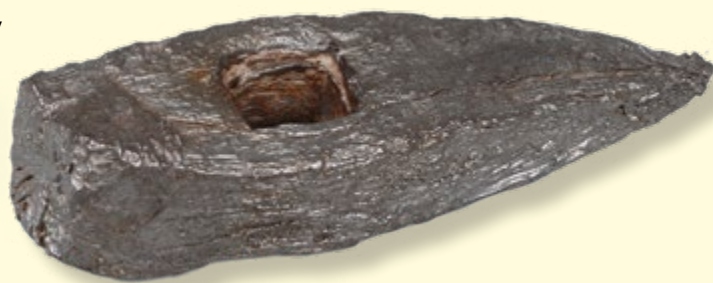
Janovice

↑ Kresba truhláře Wenzela Müksche z č. p. 5 přehledně znázorňuje historické uspořádání Janovic i jejich okolí. Vedle samotných staveb (k nimž jsou pro lepší orientaci přidána tehdejší čísla popisná) stojí za povšimnutí i cesty. O obnovu té, která z Janovic směřuje vzhůru vlevo kolem lesíka, se zasloužili členové místního Spolku Janovice.

→ Příchozí do Janovic už od roku 1797 vítal „Gunsterkreuz“ – janovický kříž. Na křižovatce cest od Leopoldova do hor (tzv. Horní cesta) a od kostela sv. Václava ho zřídila zdejší katolická komunita – k zastavení, prosbám o ochranu a Boží požehnání. V noci 21. července 1934 zničil kříž při silné bouři blesk. Navzdory hlasům o špatném znamení byl hned rok poté obnoven. Osudným se mu stala až poválečná léta. Paměť místa ale zůstala – její nositelkou se stala lípa, u které kříž stál a na jejíž kmen lidé věšeli křížky a osobní předměty. Nový janovický kříž byl vztyčen na stejném místě v roce 2014 díky obci Rudník a veřejné sbírce.

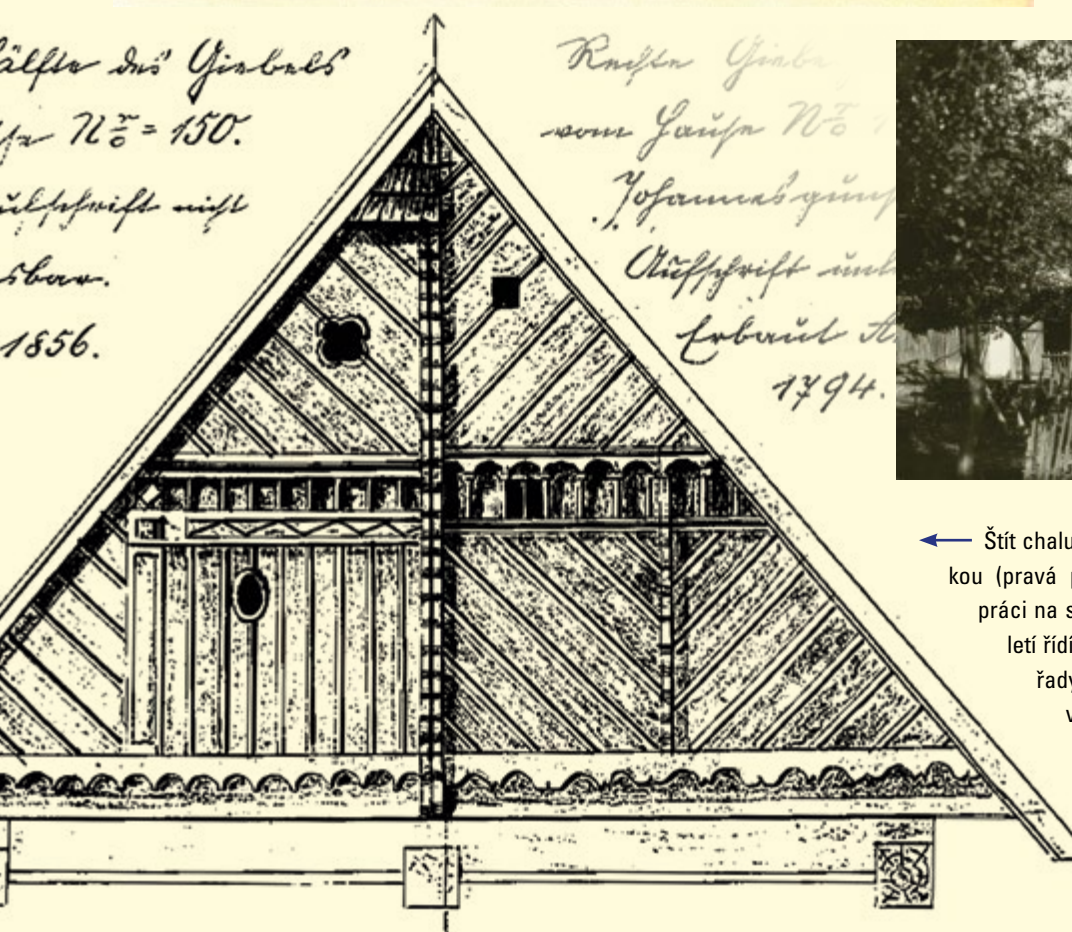

→ Toto hornické želízko, uložené v Krkonošském muzeu ve Vrchlabí, je pamětníkem dobývání mědi v Janovicích v 19. století. Nejintenzivnější těžba probíhala v letech 1856 až 1866. V roce 1872 byla obnovena, ale trvala jen následujících 10 let. Dolovalo se severozápadně od Janovic v místě zvaném V Šachtách a u janovického kříže. Na dole bylo zaměstnáno kolem 70 lidí – místních mužů i cizích horníků, z nichž někteří byli ubytováni u místních obyvatel. Při Horní cestě od kříže k Javorníku se nacházela výkonná tavicí pec a strojovna se dvěma parními stroji. Pracovalo se na několik směn ve dne i v noci.

← Krčma byla součástí Janovic už při jejich založení. Posledním zdejším hostincem byl lokál Lesní tišina (Waldesruhe) v č. p. 8 (dnes č. p. 497). Provozovala ho rodina truhláře Thamma a – soudě dle dochované pohlednice – byla i oblíbeným výletním místem, kde se konaly každou neděli tancovačky.

↓ Franz Gernt byl posledním nositelem tkalcovské tradice v Janovicích. V chalupě č. p. 2 (dnes místo ní stojí chata ev. č. 1) měl několik tkalcovských stavů, střihací a navíjecí stroj. Tkal utěrky, kapesníky nebo látky na ložní prádlo, které pak jeho žena prodávala. U chalupy prý stála i malá zvonice.

← Štít chalupy č. p. 1, zdobený tzv. kočíčí procházkou (pravá polovina obrázku), zdokumentoval při práci na sejské vlastivědě ve 20. letech 20. století řídicí učitel Karl Holub. Rohový dům horní řady janovických domků už nestojí. Bydlela v něm rodina Josefa Wiesnera, kterému se dle umístění domu v rohu říkalo „Eckwiesner“.

→ Roubený dům č. p. 13 s výměnkem patřil řídícímu učiteli ve výslužbě Bernhardu Schöpsovi (dnes na jeho místě stojí novostavba č. p. 503). Své vzpomínky na Janovice sepsal do malé knížky, z níž citujeme:

„Chci čtenářům svých pamětí sdělit, že u nás panovaly chudší poměry než dnes. Ale lidé tehdy byli mnohem soběstačnější a spokojenější. Brambory, polévky, chléb s tvarohem, odtučněné mléko a podmáslí byly základními potravinami. Rýže a proso byly nedělní jídla, maso a uzeniny byly velmi vzácné, nanejvýš o velkých svátcích. Lidé byli bohabojní, vstřícní a pracovití. Děti musely od útlého věku pomáhat při práci, zejména při navíjení příze. Byly šťastné a do školy i kostela chodily s velkým nadšením a láskou. A i když se nestaly učenci, dokázaly v životě obstát. Chci tím říci, že staré dobré časy nikdy neexistovaly, že každá doba má svůj vlastní charakter...“

→ Na samém okraji Janovic u Dlouhého lesa hospodařil v č. p. 31 (dnes č. p. 514) Franz Rücker. Jako jediný měl žentour na „kravský pohon“, kterým poháněl mlátičku. Tak jako v případě jiných janovických domů byla střecha částečně kryta slaměnými došky.

← Ještě jedno historicky zajímavé místo je třeba zmínit. Před vznikem Janovic stál na Horní cestě panský ovčín (na fotografii budova zcela nahoře, dnes č. p. 219 a ev. č. 3). Roku 1763 ho zřídil kníže Schwarzenberg. Svému účelu však zřejmě nesloužil dlouho – k roku 1835 je ve farní kronice zmiňován jako zchátralý. Byl sice obnoven, ale roku 1876 vyhořel. Znovu ho postavila podnikatelská rodina Kluge a využívala ho k ustájení mladého dobytka. V obytném domě bydlel hajný. Maličká stavbička na fotografii pod ovčínem je součástí vodovodu z roku 1891. Ten vedl železnými trubkami vodu z dnešního Janovického potoka nejprve do ovčína a poté dolů do pivovaru. Výškové rozdíly byl vyrovnávány pomocí čerpadel – pulsometrů.

Bolkov

Historických pohlednic a fotografií Bolkova není známo mnoho a jejich kvalita je nevalná. Ale změna, kterou Bolkov od války prošel, je zjevná. Z kdysi prosvětleného údolí zmizely velké hospodářské dvory a pole, úvozy zarostly. Na některých troskách domů vyrostly rekreační chaty a údolí postupně pohltily náletové dřeviny. Také Černá hora jako by byla kdysi Bolkovu blíž. Svým mohutným tělem chránila údolí před studenými severními větry a umožnila tak provozovat polní hospodářství do velké nadmořské výšky.

← Jedním ze dvanácti hospodářských dvorů, po válce zničených, byl Spillerův dvůr – rychta (č. p. 2) v nejspodnější části obce. Jednalo se o velmi staré a (podle dochovaných zmínek) honosné stavení z doby Valdštejnů, kdy Bolkov díky těžbě rud prosperoval. Nad vstupním portálem byl vytesaný letopočet 1585 a iniciály H. E. – Hans Erben, který byl tehdy rychtářem. Stodola byla zdobena sgrafitem a nápisem „Čas plyne, smrt přichází, člověče, buď připraven a buď bohabojný“ (orig. v němčině). Statek stával v sousedství pomníku padlým, dnes je tu manipulační plocha.

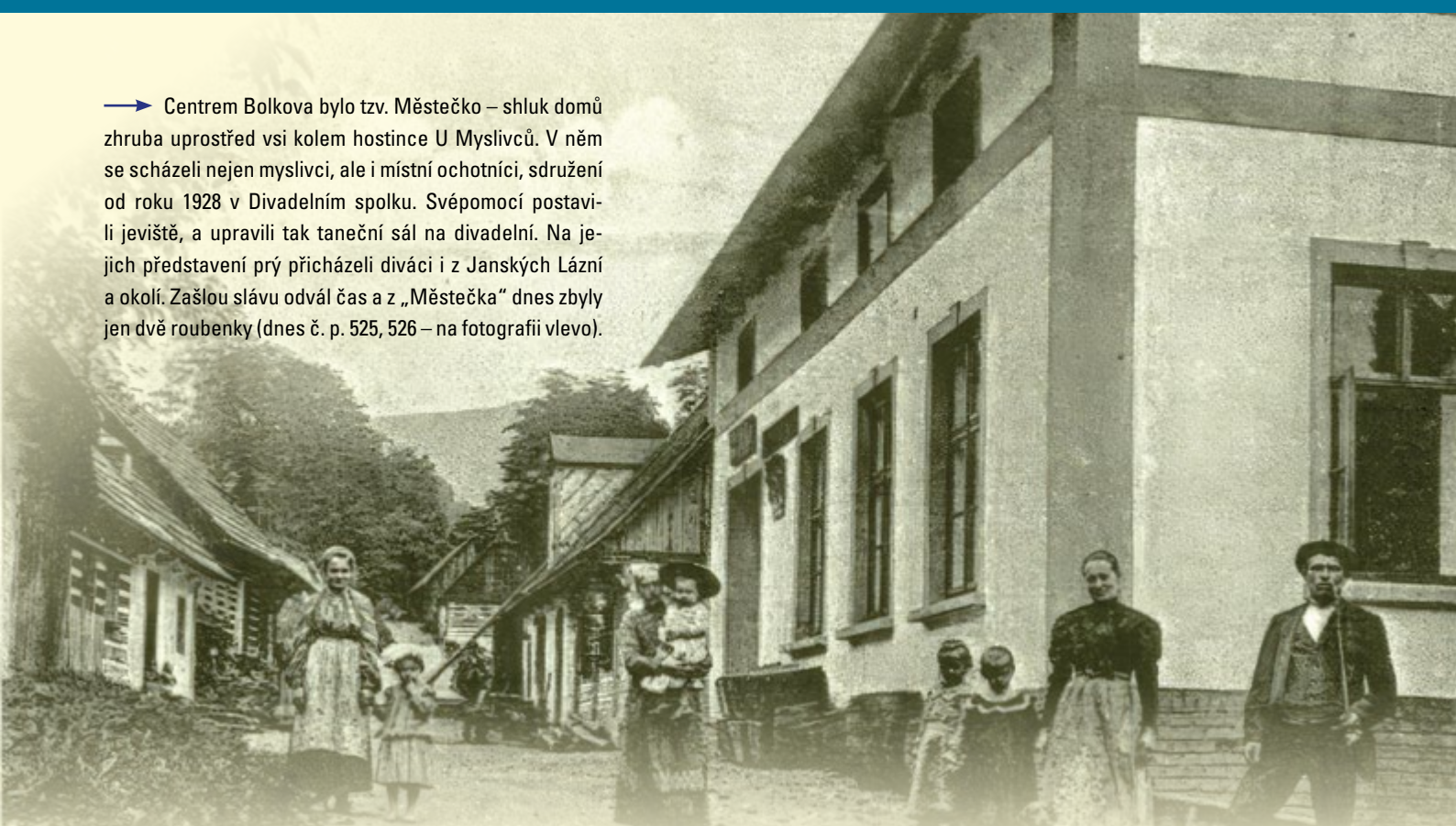
← „Výborný chleba, křupavé rohlíky, housky nebo vánočky byly proslulé široko daleko. K našim zákazníkům patřili lidé z Bolkova, Heřmanových Sejfů, Javorníku, Čisté, z Hladíkovy Výšiny a Schöpso-vých bud. V Bolkově znal Stillerův mlýn každý, vždyť kolem něj musel projít, když šel domů,“ vzpomíná Kurt Stiller z č. p. 3. A dodejme, že mnozí se tu také stavova-li – nejen pro mouku, pečivo a koloniální zboží, ale i pro informace – ve mlýně totiž měli první rádiový přijímač ve vsi. Dnešní pozorný kolemjdoucí dokáže identifikovat místo, kde mlýn stával, dle kamenného vyústění vodního náhonu u cesty (naproti někdejší rychtě).

→ Na Bolkově se užívaly čtyři hostince. Jedním z nich byl hostinec Německý dům (č. p. 6) provozovaný Bertou Erben. Na foto-grafii se jedná o poslední dům v řadě, později známý jako Trollova bouda (dnes č. p. 521). V zimních měsících, dokud nebyla na Bolko-vě ještě škola, tu probíhalo i vyučování. Dům dodnes stojí, stejně jako dům první (č. p. 523), a oba v takřka původní podobě. Chalupu mezi nimi byste ale hledali marně.

← Školní výuka na Bolkově byla zahájena roku 1877 v budově č. p. 66 (dnes č. p. 543). Jednotřídku navštěvovalo kolem 20 žáků, kteří byli předtím nuceni docházet buď do katolické školy u kostela sv. Václava, nebo do evangelické školy v horních Sejfech. Budova, v níž byl i skromný byt pro učitele, nese dodnes na fasádě štítové strany vročení připomínající založení školy.

→ Centrem Bolkova bylo tzv. Městečko – shluk domů zhruba uprostřed vsi kolem hostince U Myslivců. V něm se scházeli nejen myslivci, ale i místní ochotníci, sdružení od roku 1928 v Divadelním spolku. Svépomocí postavili jeviště, a upravili tak taneční sál na divadelní. Na jejich představení prý přicházeli diváci i z Janských Lázní a okolí. Zašlou slávu odvál čas a z „Městečka“ dnes zbyly jen dvě roubenky (dnes č. p. 525, 526 – na fotografii vlevo).

→ Divadelní spolek zřídil z výnosů ze svých představení na Bolkově zvoníčku. Zvon Concordia byl slavnostně vysvěcen roku 1932. Ohlašoval čas, úmrtí i hrozící nebezpečí. Zvoníčka po válce zanikla a byla na stejném místě (u dnešního č. p. 528) obnovena roku 2011 členy spolku Přátelé Bolkova. Podobná iniciativa spojila přes most času tyto dva spolky ale už předtím. Roku 2009 inicioval spolek Přátelé Bolkova obnovu pomníku padlým, který byl díky Divadelnímu spolku zřízen roku 1934. Dodejme ještě, že na Bolkově fungoval i Zemědělský spolek, Sbor dobrovolných hasičů a Spolek zimních sportů.

→ Nejvýše položeným stavením Bolkova byla šindelka (dnes č. p. 540). Až do roku 1945 byla využívána k pohonu stroje na výrobu střešního šindele voda z náhonu vedoucího až z Černé hory. Toto úctyhodné, více než 2 km dlouhé dílo bylo postaveno kolem roku 1550

za Jiřího z Valdštejna, aby vodou ze Zrcadlového potoka napájelo na vodu chudý potok Bolkovský. Náhon původně sloužil k hornické činnosti (získávání zlata tzv. jílováním), později byl nepostradatelný nejen pro šindelku, ale i mlýny, které na potoce fungovaly. Zatímco mlýny zanikly, šindelka dodnes stojí v takřka nezměněné podobě.

↑ Svým charakterem i názvem vpravdě horskou enklávou byly Schöpsovy boudy – tři objekty umístěné na louce východně od obce, v její nejhořejší části (dnes č.p. 533, 537, 542).

→ Fotografie s ženami dobře ilustruje každodenní život na obyčejné chalupě. Zatímco muži pracovali často mimo Bolkov (nejčastěji jako řemeslníci, lesní nebo tovární dělníci), na ženách spočívala práce v hospodářství – staraly se o dobytek a vyráběly mléčné výrobky (máslo, mléko, tvaroh). Ty byly žádané zvláště u hostů v Janských Lázních. Dle pytlíků s tvarohem, které se nechávaly odkapávat v oknech, se místním říkalo „Bolkovské tvarohové pytlíky“ („Polkendorfer Quarksäcke“).

← Proslulou a bolkovskou tančechtivou omladinou velmi vyhledávanou „destinací“ byl hostinec Zlatá vyhlídka nedaleko Hoffmanovy boudy. Na místě s nádherným výhledem do kraje stála původně letní bouda pro dobytek rodiny Donthovy z č. p. 22. Ovšem se vzrůstající turistickou atraktivitou místa se postupně rozrůstala i původní bouda – roku 1910 byl např. přistavěn velký taneční sál.

Ačkoli původní označení Donthova bouda nahradilo vznosnější Zlatá vyhlídka, podnik nadále nabízel výrobky vlastního mléčného hospodářství – čerstvé mléko, smetanu a máslo. Za dobrou kuchyní a výhledy (k dispozici byla hostům vyhlídková plošina s dalekohledem) sem směřovali výletníci z Janských Lázní i okolních obcí. V zimě odsud sjížděli na lyžích nebo saních rohačkách. Dnes je Zlatá vyhlídka součástí Janských Lázní (č. p. 197) a je přestavěná na veřejnosti nepřístupný bytový (apartmánový) dům. Dalekým výhledům brání vzrostlý les.